

Neutral ton eller mustigt språk?

En kvalitativ textanalys av två specialreportrars rapportering om svininfluensan i två svenska morgontidningar 2009

Författare: Camilla Hentschel
Handledare: Mathias Färdigh
Kandidatprogrammet i journalistik
Institutionen för journalistik, medier och kommunikation
Göteborgs universitet
Ht 2015

Abstracts

This bachelor thesis is a study of two Swedish newspapers reporting about the swine flu in 2009.

The study covers all articles written by the medical reporters of Dagens Nyheter and Svenska Dagbladet and published during 2009.

The aim has been to compare the articles, using a method of text analysis called ECA, Ethnographic Content Analysis, with regard to journalistic ideals of impartiality and a non-biased reporting.

The study shows how the idealistic norms of journalism were set aside and that the reporting changed over time.

Nyckelord:

Svininfluensa, pandemi, krisrapportering, textanalys, opinionsbildning, journalistiska normer, dagordningsteori

1:0 INLEDNING.....	sid 3
1:1 Ställningstaganden och efterspel.....	sid 4
1:2 Syfte och frågor.....	sid 4
1:3 Tidigare forskning om svininfluensa.....	sid 5
2:0 BAKGRUND- Risksamhället.....	sid 6
2:1 Oro och rädsla – att skrämna eller lugna.....	sid 6
2:2 Medierna under press och att rapportera under kris	sid 7
2:3 Vem kan man lita på? Tilltron till de stora nyhetskanalerna.....	sid 7
2:4 Våra medier och myndigheter och deras auktoritet.....	sid 8
3:0 TEORI.....	sid 9
3:1 Val av teori.....	sid 9
3:2 De journalistiska idealen.....	sid 9
3:2:1 Att definiera vad som är rapportering eller granskning.....	sid 10
3:2:2 Saklighet och relevans.....	sid 11
3:2:3 Specialreportrarnas roll.....	sid 11
3:2:4 Att bygga sitt eget varumärke.....	sid 13
3:2:5 Opinionsbildning på och utanför medierna i växelverkan.....	sid 13
3:2:6 Hur journalisterna förhåller sig till sina källor.....	sid 14
3:3 Dagordningsteori-vem bestämmer vad som är på tapeten.....	sid 15
3:3:1 Medieinnehållet styr vår verklighet.....	sid 15
3:3:2 Formatet styr medieinnehållet.....	sid 17
3:4 Sammanfattning av teori.....	sid 18
4:0 MATERIAL OCH METOD	sid 18
4:1 Val av material.....	sid 19
4:2 Utgångsläget och frågorna till materialet.....	sid 19
4:3 Studien steg för steg.....	sid 20
4:4 Att välja material.....	sid 20
4:5 Val av metod.....	sid 21
4:6 Frågorna i analysformuläret.....	sid 22
5 RESULTAT OCH ANALYS.....	sid 23
5:1 Källorna.....	sid 23
5:2 Fördelning av artiklar.....	sid 24
5:3 Smittans farlighet – skribenternas infallsvinklar.....	sid 25
5:4 Tilltro till myndigheterna.....	sid 26
5:5 Vaccination-en fråga om solidaritet eller eget val.....	sid 27
5:6 Skribenternas kritik.....	sid 28
5:7 Neutral ton eller mustigt språk?.....	sid 29
5:8 Uppsatsens frågor, svaren och slutsatsen.....	sid 29
5:9 Slutord.....	sid 30
6:0 REFERENSER.....	sid 32
6:1 Material.....	sid 34

1:0 INLEDNING

Idén till uppsatsen kom utifrån funderingen att undersöka hur journalister rapporterar i en krissituation. I en situation som är att betrakta som en kris och där det förekommer en överhängande fara för allmänheten ställs höga krav på media.

Perioden då svininfluensan härjade i världen och i Sverige 2009 var en situation som satte journalister på prov.

Denna uppsats speglar några av de utmaningar som journalister kan ställas inför och hur det i sin tur påverkar den journalistiska rapporteringen.

Efter att ha tagit del av nyhetsartiklar skrivna under perioden 24 april till och med den 31 december 2009 föll valet på att undersöka specialreportrarnas arbete genom en kvalitativ textanalys.

Specialreportrarnas arbete är extra spännande då deras roll är en blandning av olika journalistiska roller. Dels agerar de som nyhetsreportrar där de förväntas ge en balanserad nyhetsförmedling och dels agerar de som tyckare och opinionsbildare och är ett slags medicinska experter på sin respektive nyhetskanal.

För att få en tydlig bild föll valet på att granska två specialreportrars arbete, vilka har ungefär samma utgångspunkt för sitt arbete. Båda arbetar på en stockholmsbaserad morgontidning med rikstäckande spridning som röner ett högt anseende hos allmänheten. Studien omfattar 16 journalistiska texter skrivna av Karin Bojs på Dagens Nyheter och 24 journalistiska texter skrivna av Inger Atterstam på Svenska Dagbladet under perioden 24 april till och med den 31 december 2009.

De första rapporterna om svininfluensan 2009 kom i april. En ny smitta rapporterades från Mexico. Då smittan spred sig till USA intensifierades nyhetsförmedlingen även i Sverige. I Dagens Nyheter beskrev reportern Staffan Kihlström att "WHO varnar för att viruset kan bli en världsomspännande influensaepidemi" (Kihlström, 2009, 26 april). I Svenska Dagbladet publiceras information om att "Svininfluensan närmar sig Sverige (von Hall, 2009, 28 april). Två dagar senare tillkännages i samma tidning av Världshälsoorganisationen, WHO, att beredskapen för svininfluensa höjs från fas fyra till fem, vilket klassa som början på en världsomfattande pandemi (Mahdi och von Hall, 2009, 30 april). I juni är pandemin ett faktum vilket rapporteras i Dagens Nyheter under rubriken; "Nya influensan har nått pandeminivå" (Kihlström, 2009, 12 juni). I augusti inträffade det första svenska dödsfallet vilket rapporteras i medierna däribland i Svenska Dagbladet (Hernadi och el Mahdi, 2009, 1 september). Beslut om massvaccinering tas i Sverige och myndigheterna informerar i slutet av augusti att alla svenskar ska erbjudans gratis vaccin vilket beskrivs i Svenska Dagbladet. (Haverdahl, 2009, 26 augusti). I slutet av året tillkännagav Socialstyrelsen i en icke rubriksatt artikel i Svenska Dagbladet, baserat på en intervjuundersökning, att 61 procent av svenskarna vaccinerat sig (Atterstam, 2009, 24 december).

Denna i korthet sammanfattning av de två stockholmsbaserade morgontidningarnas rapportering om svininfluensan 2009 speglar i rubrikform ett dramatiskt

händelseförlopp som satte media på prov.

1.1 Ställningstaganden och efterspel

Medborgarna är i en kris beroende av vilken information de kan få av sin omvärld, av myndigheter och via medier. Först i efterhand då facit finns går det att redogöra för effekterna av en kris i form av siffror över insjuknade och döda. Trots att fakta nu finns råder det idag delade meningar om faran med pandemin och nyttan eller onyttan med den svenska massvaccineringen.

I kölvattnet av svininfluensautbrottet 2009 och massvaccineringen kom också icke önskade efterverkningar. Massvaccinationen har bland annat lett till att fler unga människor i Sverige har drabbats av sjukdomen narkolepsi. Detta visar en studie gjord av Läkemedelsverket (2013) tillsammans med Karolinska Institutet och sju landsting i Sverige mellan 1 oktober 2009 och 31 december 2011.

Studien visar en trefaldigt ökad risk för narkolepsi hos barn och ungdomar som var 20 år och yngre. Även hos unga vuxna från 21 till 30 år sågs en ökad risk för narkolepsi efter vaccination med Pandemrix (Läkemedelsverket, 2013).

Frågan om skribenternas förhållningssätt till faran med pandemin 2009 och vaccinationsbehovet kom att påverka opinionen bland läsarna och i så fall hur, är inte en fråga som får något svar i den här uppsatsen.

Men kanske kan den kvalitativa textanalys som ligger till grund för uppsatsen ge en fingervisning om hur journalister påverkas och påverkar och hur rapporteringen kan ändras när opinionen svänger och påtryckningar från omvärlden ökar.

Ju fler som insjuknade i svininfluensa och ju mer myndigheterna tryckte på och uppmanade till vaccinering, desto tydligare gav skribenterna uttryck för sina personliga åsikter:

”Förmodligen var det själva ordet massvaccinering som en varm sommarvecka på nytt satte fart på skräckvisionerna om den förödande pandemin av svininfluensa” (Atterstam, 2009, 21 juli).

”Om ni undrar: jag tänker vaccinera mig mot svininfluensan. I första hand av omsorg med mina medmänniskor” (Bojs, 2009, 10 oktober).

1.2 Syfte och frågor

Syftet med denna studie är att undersöka hur två medicinreportrar; Karin Bojs på Dagens Nyheter och Inger Atterstam på Svenska Dagbladet, rapporterade om svininfluensan och dess förlopp under 2009. Uppsatsens mål är att fördjupa kunskapen om medierapporteringen av svininfluensan under den aktuella tidsperioden.

Genom att studera de två journalisternas texter under perioden är avsikten att se hur de båda journalisterna rapporterade om svininfluensan, pandemin och massvaccinationen och hur deras rapportering eventuellt ändrades över tid.

Studien, som är en kvalitativ textanalys, Ethnographic Content Analysis, ECA, undersöker journalisternas roll utifrån de journalistiska normer och ideal som råder och vad det är som avgör vilka aspekter som tas upp i rapporteringen (Altheide, 1996).

Studien söker svar på följande frågor:

1. På vilket sätt rapporterade reportrarna om svininfluensan och hur förhöll de sig till de journalistiska normerna och idealen?
2. Vilka källor förlitade sig reportrarna på och vilka källor fick komma till tals i texterna?
3. På vilket sätt skrev skribenterna om svininfluensan? Höll skribenterna en neutral ton i texterna eller var texterna åsiktsrelaterade?
4. Förändrades reportrarnas inställning till hotet om pandemin och inställningen till massvaccinering över tid och i så fall hur?
5. Hur förhöll journalisterna sig till sina källor, var de kritiskt granskande eller rapporterande?

1:3 Tidigare forskning om svininfluensan

Forskarna Tomas Odén och Martina Ghersetti vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG) har i *Pandemin som kom av sig, en rapport om svininfluensan i medier och opinion* (Ghersetti & Odén, 2010) studerat rapporteringen i åtta av de mest tongivande nyhetsmedierna i Sverige. De tidningar som studerats är tre morgontidningar; Göteborgs-Posten (GP), Dagens Nyheter (DN) och Svenska Dagbladet (SvD) och två kvällstidningar; Expressen och Aftonbladet) samt tre etermedia (TV4 Nyheterna, Rapport samt radions Ekonyheter).

Slutsatsen som forskarna drar i sin rapport är att medierna överlag var rapporterande men inte granskande. Kring frågan om den omdiskuterade massvaccinationen i samband med svininfluensautbrottet i Sverige skriver författarna så här; "Resultaten visar att samtliga undersökta medier satte informationsuppgiften främst och att de nästan utan undantag solidariskt anslöt sig till myndigheternas riskbedömning och beslut om massvaccinering. De rapporterade samstämmigt och återkommande om hotets allvar och smittans spridning, om vilka åtgärder myndigheterna vidtagit för att på bästa sätt hantera situationen, och vad den enskilde själv kunde göra för att skydda sig." (2013:131).

I rapporten *Viruset och vaccinet*, en undersökning om pressens rapportering kring vaccination i samband med svininfluensan 2009 beskriver Diana Jacobsson hur fem dagstidningar skriver om vaccinationen. Genom att använda ECA, Etnografisk kvalitativ textanalys, studerar Jacobsson texterna skrivna av medicinreportrarna på respektive tidning.

Den här uppsatsen begränsar undersökningen till två skribenters rapportering. Genom att ställa andra frågor till materialet och renodla analysen till de två stockholmsbaserade morgontidningarnas rapportering är avsikten att komplettera rapporten som är gjord av Diana Jacobsson.

2:0 BAKGRUND- Risksamhället

Vi lever i en samtid där informationsflödet är stort och rör sig snabbt och globalt mellan människor. Möjligheten till kontroll, säkerhet och skydd som var självklart i tidigare skedet av industrisamhället är inte längre där.

Ulrich Beck kom att beskriva detta i skriften "*World risk society*" (Beck, 1999) När världen förändras och blir mer global förflyttas vi allt mer till ett individualistiskt samhälle där var och en måste hitta sitt eget sätt att förhålla sig till hot och risker.

Beck beskriver hur människor i vår nutid får allt svårare att förhålla sig till risker då experter och andra inflytelserika ger motstridiga signaler. Ett samhälle som är baserat på kunskap, information och risk öppnar upp en skrämmande sfär av möjligheter. Allting faller under nödvändigheten att undvika. (Beck, 1999:141).

I en tid då nyhetsflödet är snabbt, brett och föränderligt bombarderas mediekonsumenter ständigt med rapporter om fara och hot, allt ifrån livsmedelslarm till terrorhot. Genom internet och sociala medier blir mediebruset ännu bredare och snabbare.

Detta öppnar upp för medierna i allt högre grad att bli ett slags uttolkare av verkligheten, en mellanhand mellan myndigheter, stora företag, organisationer, politiskt valda på ena sidan och människan på gräsrotsnivå på andra sidan.

2:1 Oro och rädsla – att skrämma eller lugna

I fallet med svininfluensan fanns många ingredienser som försvårade arbetet för journalisterna, så som okunskap och ovissheten om sjukdomens farlighet och utbredning, motstridiga uppgifter från experter och myndigheter i och utanför Sverige, oro från allmänheten som krävde svar om sjukdomens farlighet och ovisshet i frågor som rörde vaccination.

I *Media Logic, social control and fear* talar författaren om hur nyhetsrapporteringen påverkar människors uppfattning om världen. I det ständiga bruset av nyheter där hot och fara lurar i varje nyhetssändning påverkas också människors uppfattning om hot och fara. Också sättet att rapportera om nyheter har förändrats och har förflyttats från att vara informerande till ett annat narrativt sätt att berätta. Medierna har kommit att låna nöjesindustrin dramaturgi när de beskriver verkligheten, menar Altheide. Detta har också banat väg, enligt Altheide, för en diskurs som är problemorienterad och som leder till rädsla (Altheide, 2013:232).

Det Altheide beskriver visar också att nyhetsrapporterandet har fått vidare ramar att röra sig inom. Detta leder till att journalister i högre grad på förhand bestämmer sina infallsvinklar till nyheter. Det visar också att den dramatiserande formen, problemorienteringen, styr medierna.

I Norge kom människor att vaccinera sig i lika hög grad som i Sverige. I en rapport om tongångarna kring svininfluensan där hävdar (Björkdahl, 2015) att människor kom att påverka varandra i ett slags snöbollseffekt i något han benämner som "a second order panic". Människor var inte så rädda för sjukdomen som de var rädda för andra människors rädsla för sjukdomen (Björkdahl, 2015).

2:2 Medierna under press och att rapportera i en kris

Den kritiska hållning som journalister innehar är beroende av avsändaren. En anonym tipsare har givetvis mindre trovärdighet än en namngiven person som hör av sig i egenskap av expert inom sitt ämbete. I varje ny nyhetsituation måste journalisten, hans chefer, och ytterst ansvarig utgivare avgöra vad som kan publiceras i tidningen och vad som inte ska ges ut.

Allt blir givetvis inte en fråga för ansvarig utgivare. I varje situation görs den journalistiska bedömningen av redaktionens journalister och dess chefer. En expertkunnig journalist blir i mångt och mycket självgående i arbetet. I egenskap av sakkunnig inom sitt område blir en sådan journalist tongivande för bevakningen av sitt specifika område. På så vis kan en medicinsk reporter bli tongivande för tidningens hållning i vissa specifika frågor. I en pressad situation där okunskap råder kan därför en expertjournalist på en redaktion få stort inflytande på nyhetsförmedlingens innehåll inom sitt specialområde.

I *Nyheter vid kriser* tar Håkan Hvitfelt upp den enskilde journalistens möjligheter att påverka nyhetsinnehållet. Hvitfelt hävdar att det finns ett visst utrymme för personliga överväganden inom nyhetsjournalistiken. Många journalister väljer mer eller mindre medvetet att vinkla händelser så att egna ståndpunkter betonas (Krisberedskapsmyndigheten, 2003:6).

En infallsvinkel på medicinreportrarnas arbete är att de skulle kunna antas utgöra en slags kvalitetsgaranti för tidningarna. Hvitfelt pekar i sina studier på svårigheter för journalister att hålla sig uppdaterade i alla frågor. Hvitfelt påpekar svårigheter till exempel vid utbrott av smittsam sjukdom då sällan inblandade journalister har de medicinska kunskaper som krävs för att bedöma smittorisker och sjukdomens symptom. Journalister har också problem med att bedöma medicinska källors kunskaper och tillförlitlighet (Hvitfelt, 2003:6).

Ett dilemma som redaktionerna hade i frågan om svininfluensan i förhållandet till myndigheternas rekommendationer och den medicinska expertisen var just brist på kunskap.

2:3 Vem kan man lita på? Tilltron till de stora informationskanalerna

Varför en så stor del av befolkningen i Sverige valde att vaccinera sig beror givetvis på många olika faktorer. En bidragande orsak kan vara medborgarnas starka tilltro till myndigheterna i Sverige. Intressant är att föräldrar i invandrartäta områden var mindre benägna att låta vaccinera sina barn på grund av rädsla för vaccinetts verkningar. Det kan tyda på att nya svenskar som inte är födda i Sverige är mer skeptiska till myndighetsutövande än svenskar som är födda i Sverige. (GP, 2009, 11 oktober)

Enligt en EU-rapport har svenskar generellt en stark tilltro till myndigheter och institutioner, inte bara svenska utan också myndigheter inom den europeiska unionen. (Standard Eurobarometer 80, 2013)

Citerat ur rapporten:

”Jämfört med genomsnittseuropéen har svenskar en hög tilltro till institutioner och myndigheter. Så är t.ex. en överväldigande majoritet om 70 % av svenskarna benägna att lita på den svenska riksdagen, medan bara var fjärde (25 %) bland européerna är benägna att lita på sitt nationella parlament. Även för den svenska regeringen finns en klar majoritet som litar på den (57 %), mot 23 % för EU-snittet, och regionala och lokala myndigheter ligger t.o.m. på en något högre nivå om 61 % i Sverige (EU- snittet 44 %). Men svenskarnas starka tilltro inskränker sig inte till bara offentliga institutioner. Inte mindre än 79 % är benägna att lita på radio och 67 % på TV, att jämföras med motsvarande siffror för EU-snittet på 54 % respektive 48 %. Tidningarna når dock inte upp till samma höga höjder utan 49 % av svenskarna litar på dem (EU-snittet 41 %). Dessa nivåer på tilltro ligger mycket stabilt i både Sverige och EU i stort mellan åren, men det finns ett klart undantag och det är att andelen som är benägna att lita på de politiska partierna har rasat från 43 % i förra mätningen till 34 % nu i Sverige.” (Standard Eurobarometer, 2013, sid 11)

En annan anledning till att människor var benägna att vaccinera sig kan bero på att myndigheterna var lyckosamma i sin kommunikation med allmänheten. Tillsammans med att människor i Sverige historiskt sett har en stark tilltro till myndigheter och med möjlighet till nya informationskanaler, som de sociala medierna utgör, blev berörda myndigheter framgångsrika i att nå ut med sin uppmaning att gå och vaccinera sig.

Till och med när WHO blåst faran över för pandemi och antalet insjuknade i Sverige minskade bestämde sig landstingen för att försöka få unga män att vaccinera sig eftersom det var en grupp som man sett inte var så villiga att söka skydd genom en spruta. Så sent som i mars 2010 rapporterade TT om att Vårdguiden i Stockholm gick ut med en facebookkampanj för att locka unga män att vaccinera sig. (TT, 2010, 1 mars).

2:4 Våra medier och myndigheterna och deras auktoritet

I Fredrikssons och Pallas publikation, *Med synlighet som ledstjärna*, tas förhållandet myndighet och medier upp. En aspekt i myndigheternas kommunikation med medborgarna handlar, enligt författarna, om vad de benämner som det civilas principer, att föra ut viktig information, inte att stödja myndigheternas egna verksamheter. Informationen ska vara öppen och transparent, men också informativ och stöttande och ses som ett medel för samhällets demokratiska processer (2013:17).

Den informationen är med andra ord till för att hjälpa människor och stötta dem i viktiga frågor som rör dem själva, i detta fall deras hälsa, men som också handlade om samhällets skydd. En fråga som tidigt diskuterades i samband med en förestående pandemi var vad som skulle hända i samhället om en stor del av befolkningen samtidigt insjuknade.

Det finns sammanhang då kommunikation kan bli extra framgångsrik. Det är i aktuella frågor och frågor som berör alla. Kommunikation har också stor effekt då det handlar om

en kris. (Fredriksson & Pallas, 2013). Situationen som rådde då svininfluensan hotade Sverige infriar alla dessa tre kriterier och hade därmed stor potential att bli framgångsrik.

Det generellt sett höga anseende som myndigheter har i Sverige gör det lättare för dem att få ut sina budskap, inte minst i en krissituation som rådde under pandemin.

I den mån svenska myndigheter alltmer utsätts för konkurrens och i större utsträckning drivs som andra vinstdrivande företag har behovet av marknadsföring ökat. Utnyttjandet av PR-byråer är stort bland svenska myndigheter.

Som kollektiv är myndigheter bland de största köparna av tjänster från reklambyråer och kommunikationskonsulter, och informatörer anställda i offentlig sektor utgör en betydande majoritet av medlemmarna i branschorganisationen Sveriges kommunikatörer (Fredriksson och Pallas, 2013:9).

Detta innebär att trycket på journalister och redaktioner ökar. Risken är att det kritiska tänkandet minskar i takt med personalneddragningar och brist på specialutbildade reportrar.

Myndigheterna å sin sida förväntar sig att viktiga nyheter ska rapporteras. De förser media med information som de anser vara viktig för samhällets medborgare.

Pallas och Fredrikssons menar att kommunikation som bedrivs utifrån det civilas principer lägger stor vikt vid medier och journalister som förmedlare av samhällsinformation till medborgare (2013:18). Det är med andra ord viktigt för myndigheter att få ut budskap genom journalistiska kanaler för att på så vis öka trovärdigheten, i något som skulle kunna kallas för ett slags trovärdighetstvätt.

3:0 TEORI

3:1 Val av teori

Uppsatsen utgår i huvudsak från två teoribildningar; journalistiska ideal och dagordningsteori.

3:2:0 De journalistiska idealen

För att förstå förutsättningar för det journalistiska arbetet behöver man studera de journalistiska idealen. Till grund för den fria pressen i Sverige ligger Yttrande- och tryckfrihetsförordningen som är en grundlag (Tryckfrihetsförordningen 1949:105). Nyhetsrapporteringen i en demokrati förväntas vara balanserad så att olika röster kommer till tals och ska dessutom vara oberoende, det vill säga inte styrd av utomstående.

De journalistiska ramarna styrs av journalistikens etiska regler. Som ett frivilligt, etiskt komplement finns publicitetsreglerna.

I Svenska Journalistförbundets spelregler för press, radio och TV framgår vad som förväntas av yrkesverksamma journalister i Sverige. Under rubriken publicitetsregler förtydligas:

- ”1. Massmediernas roll i samhället och allmänhetens förtroende för dessa medier kräver korrekt och allsidig nyhetsförmedling.
2. Var kritisk mot nyhetskällorna. Kontrollera sakuppgifter så noggrant som omständigheterna medger, även om de tidigare har publicerats. Ge läsaren/mottagaren möjlighet att skilja mellan faktaredovisning och kommentarer.”

Samtidigt är det ytterst den ansvarige utgivares ansvar vad som publiceras i den egna tidningen.

De journalistiska idealen har alltså sin upprinnelse långt bak i tiden. Jesper Strömbäck skriver att mediernas demokratiska funktioner formades först i samband med de pressutredningar som genomfördes under 1960- och 70-talet. Särskilt stort genomslag fick 1972-års pressutredning som formulerade att tre av de centrala politiska funktionerna hos svensk dagspress skulle vara; informationsförmedling, forum samt kommentarer och granskning, enligt SOU 1975:78 (Strömbäck, 2003)

3:2:1 Att definiera vad som är rapporterande eller granskande

I samma skrift resonerar Strömbäck kring benämningen granskande journalistik. Kravet på journalistiken att den så långt som möjligt ska ta reda på vad som är sant och relevant och att rapportera det på ett sätt som möjliggör för medborgarna att fritt och självständigt kunna ta ställning i samhällsfrågor, är dock gemensamt för samtliga demokratisyner, menar författaren (Strömbäck, 2003:17).

Ett exempel på prisbelönt granskande har utförts av journalisten Hannes Råstam som undersökt de rättsliga bedömningarna av den morddömd Tomas Quick. Granskningen blev senare en TV-dokumentär och bidrog till att Quick frikändes.

Ett annat exempel på granskande journalistik är den samlade insats som grävande reportrar från den internationella organisationen för undersökande journalister, ICIJ, gjort genom Panama breven. Avslöjandet kom våren 2016 och innefattar namn på regeringschefer, knarkkungar och maffiamedlemmar runt om i världen som gömmer undan pengar från allmänheten.

En mindre omfattande granskning kan vara att studera kommunpolitikeres reseräkningar och avdrag.

Det finns flera sätt att se på vad som är granskande journalistik men utgångspunkt i denna uppsats är förhållningssättet att granskande journalistik är motsats till rapporterande. Att granska tolkas i den här uppsatsen som att som journalist inta ett kritiskt förhållningssätt till källor. Att inte enbart lita till myndigheters rapporter och pressmeddelande utan att ifrågasätta, och därmed kunna avslöja missförhållanden, är en tolkning av granskande journalistisk som används i denna uppsats.

3:2:2 Saklighet och relevans

Eftersom dramatiska skeende är sådant som i sig väcker nyhetsintresse hos medierna är en viktig hållning för medierna att balansera mellan saklighet och balans så som Marina Ghersetti beskriver det i boken *Medierna och demokratin* (Nord & Strömbäck, 2012:248).

I boken hänvisar hon till den tyske medieforskaren Winfried Schulz som menar att nyheter är relevanta då de har en politisk, social och psykologisk betydelse för mediepubliken. De måste beröra majoriteten av medborgarna i ett land. De ska ha betydelse för grupper eller hela nationens överlevnad och ha varaktiga konsekvenser, det vill säga sig sträcka sig över längre tid. Ju fler kriterier en nyhet uppfyller desto mer relevant är den, enligt Schulz skriver Ghersetti. Saklighet, skriver Ghersetti, handlar om hur nära den objektiva verkligheten nyheternas berättelse ligger (Nord & Strömbäck, 2004:248).

I känsligare frågor har saklighet och relevans större betydelse, till exempel när det handlar om något som kan få människor att drabbas av panik, eller få dem till förhastade beslut eller handlingar. Ett extremt exempel på vad som kan hända är det tidiga exemplet från 1938 då en radiosändning som liknade en nyhetssändning fick folk att fly sina hem då de trodde att marsmänniskor invaderat jorden som beskrivs i *Milestones in Mass Communication Research Media Effect* (Lowery & DeFleur, 1995). Idag med de många informationskanaler som vi har och i och med sociala medier är det svårt att se hur en radiosändning skulle kunna starta en liknande panik.

3:2:3 Specialreportrarnas roll

I uppsatsens studie granskas två specialreportrars rapportering. För att förstå deras speciella ställning på redaktionerna tar uppsatsen avstamp i deras funktion. Specialreportrar är en sorts journalister som förväntas ha specialistkunskap inom sitt område, i detta fall medicin, vilket ger dem en speciell ställning som expertis. Det ger dem extra tyngd i sitt ämbete.

Samtidigt är de, i det här fallet, anställda som journalister på en dagstidning och förväntas som sådana omfattas av tidningarnas publicistiska regler och normer.

Genom att granska deras texter ges möjlighet att studera vilken ton de håller, om de är neutralt rapporterande eller om de ger uttryck för egna åsikter och om de pendlar mellan olika roller och när det i så fall sker,

Jesper Strömbäck skriver i *Medierna och demokratin* att en av de mest kontroversiella frågorna kring journalistiken är frågan om den journalistiska objektiviteten (Nord & Strömbäck, 2012, Niven, 2002). Utifrån resonemanget om journalistisk objektivitet bör den journalistiska rapporteringen beskriva verkligheten så nära och sanningsenligt som möjligt och fokusera på fakta, menar Strömbäck (Nord & Strömbäck, 2012: 277) I den mån som rapporteringen är tolkande bör journalistiken så tydligt som möjligt signalera när den övergår från beskrivande till att vara tolkande. På så sätt, menar Strömbäck, kan journalistiken underlätta för människor att vara källkritiska samtidigt som journalistikens genomskinlighet ökar (Nord & Strömbäck, 2012:277).

Specialreportrarna, vars texter omfattas av uppsatsens studie, skriver på olika platser i sin respektive tidning, ibland i form av krönika, ibland på nyhetsplats. Krönikor ger möjlighet till ett mer personligt förhållningssätt än nyhetstexter där reporterns jag och personliga åsikter inte ges samma utrymme.

Att specialreportrarna som granskas skriver på olika platser i sin respektive tidning och i olika genrer gör deras roll som journalister mer flytande och kan bidra till en otydlig bild av deras funktion.

Med stöd utifrån Strömbäcks slutsatser skulle denna flytande roll kunna bidra till att läsarnas möjlighet att vara kritiskt granskande minskar.

Samtidigt blir dessa specialreportrar med inriktning mot medicin ett slags uttolkare för läsekretsen, ett filter mellan myndigheterna (källorna) å sin sida och den breda allmänheten (läsarna) å andra sidan.

På så sätt erhåller specialreportrarna en särställning på tidningsredaktionerna, de förväntas veta mer än andra reportrar som jobbar med nyheter på ett bredare spektra och kan på så vis sägas vara auktoriteter inom sina respektive specialområden. Som tidningarnas egna experter blir det på så vis avgörande hur de filtrerar och sorterar information till sina läsare.

Medierna har generellt sett blivit mer tolkande, skriver Strömbäck, och stödjer sig på en rad forskare (Nord & Strömbäck, 2012, Djerf-Pierre & Weibull, 2001 och Esaiasson & Håkansson, 2002). Även artiklar och inslag som ger intryck av att innehålla raka nyheter kan vid en närmare granskning visa sig vara präglade av ett tolkande journalistiskt förhållningssätt, skriver Strömbäck (Nord & Strömbäck, 2012: 278).

Det har alltså skett en förskjutning i journalistiken där reportrar har gått från att rapportera händelser till att själva delta i opinionsbildningen, inte bara på ledar- och debattsidor utan även på nyhetsplats. Medierna är inte neutrala i den politiska kommunikationen mellan politiker och medborgare, skriver Strömbäck, utan aktiva aktörer som genom sina sätt att gestalta, beskriva och tolka verkligheten griper djupt in i den politiska opinionsbildningen.

Specialreportrarna, Karin Bojs på Dagens Nyheter och Inger Atterstam på Svenska Dagbladet, som arbetar på de högt ansedda morgontidningarna i Stockholm har stort inflytande över sina läsare. Det är angeläget att studera hur de rapporterar, om och hur de blandar fakta och åsikter

Journalistrollen har blivit mer komplex skriver Monica Djerf-Pierre och Jenny Wiik och lyfter fram forskarna Weaver och Wilhoit som delade in journalisterna i tre idealtyper; tolkande, speglade och agiterande (Nord & Strömbäck, 2012:183 och Weaver & Wilhoit, 1991).

Liknande studier har gjorts på den svenska journalistkåren. Margareta Melin-Higgins utförde en studie där hon delade in journalisterna i fyra olika journalistiska roller; Pedagog, Språkröret, Spårhunden och Hantverkaren (Nord & Strömbäck, 2012) Det visade sig att Pedagog och Spårhunden var de vanligaste rollerna inom svensk journalistik.

Djerf-Pierre och Jenny Wiik menar också att begrepp som objektivitet och neutralitet är sådana som betonas i den journalistiska yrkesrollen. Inställningen knyter an till en angloamerikansk, liberal tradition, menar forskarna, men också till en generell professionsdiskurs där opartiskhet alltid varit en förutsättning för legitimitet (Nord & Strömbäck, 2012:184).

3:2:4 Att bygga sitt eget varumärke

Att profilera skribenter i allt högre grad hör till en tid där nu profilering av varumärken blir allt viktigare. Journalistiken är inte ett område som går fri från sådan påverkan. Profilering genom ställningstagande visar vilka skribenterna är. I takt med en ökad ekonomisk åtstramning på medieföretagen påverkas också journalisternas arbete på redaktionerna. Inte minst är detta tydligt inom tv-mediet. Vissa profilstarka personer har byggt upp en förväntan om vad deras deltagande innebär för programmet kvalitetsmässigt, innehållsmässigt och stilmässigt. De har en egen relation till sin publik, vilket mediebolagen är väl medvetna om när de kontrakterar dem för olika uppdrag, skriver Mart Ots i avsnittet *Varumärkets betydelse för medierna* (Nygren & Wadbring, 2013:151-152). Även på de större dagstidningarna i storstäderna är detta en trend. Sigurd Allern skriver under rubriken Journalistiken och kommersialiseringen om journalisten som vara och märkesvara och betydelsen för mediekanaler att profilera sina journalister. Tydligast är detta i tv-mediet, skriver också Allern, men påpekar att den tryckta pressen för länge sedan har följt efter genom sin profilering av kända och fasta kolumnister (Nord & Strömbäck, 2012:254-255).

3:2:5 Opinionsbildning på och utanför medierna i växelverkan

Lowery och DeFleur visar i sin forskning, i det de kallar för *The two-step flow of communication*, hur människor påverkas av varandra och sin omvärld och att det finns mindre synbara opinionsbildare som påverkar människor i deras val och åsikter. En sådan påverkan träder i kraft då människor vänder sig till varandra då de behöver råd eller hjälp med att förstå och översätta för att greppa mer komplexa skeenden så att de kan agera för sitt eget bästa. Men en sådan grupp av människor med konforma åsikter söker gärna stöd i världen utanför genom massmedia (Lowery & DeFleur, 1995:195). På så sätt blir det journalisterna skriver, inte minst de mest profilerade journalisternas texter (radio-och tv-inslag) extra tongivande.

Då det handlar om en företeelse som är av stort värde för människor eller som engagerar dem mycket och som handlar om svåra beslut kan människor behöva stöta och blöta argument för och emot. Förutom den närmsta sfären av vänner och familj, söker de information via medier.

I det material som granskas i denna uppsats studeras texter från journalister som tagit ett steg bort ifrån den vanliga nyhetsjournalistiken och också skriver utifrån sin egen specialkompetens, ett slags expertkommentatorer i medicin. Sådana journalister som specialreportrarna utgör har starkare ställning på tidningarna än andra journalister och kan därmed antas ha större förmåga och makt att påverka läsarnas inställning än övriga

nyhetsreportrar. På så vis blir dessa skribenter också tidningarnas egna opinionsbildare, ett slags mellanting mellan den egna sfären och den offentliga.

Också statsvetaren Ragnar Waldahl talar om att medierna är ett viktigt mellanled mellan individen och samhället och att den enskildas verklighetsförståelse blir formad genom ett samspel mellan egna och mediebaserade erfarenheter (1989:195). Han poängterar att människor inte vill stå ensamma med sina funderingar. Han beskriver dessa processer som det som skapar ett samhälleligt opinionsklimat. Skribenter med ett personligt tilltal och ett nära förhållande till sina läsare blir sådana viktiga opinionsbildare, särskilt i en kris.

Waldahl (1989:195) menar dock oroväckande att mycket av mediernas makt sker utan att medierna ens är klara över konsekvenserna av sin verksamhet. Kanske ska man se journalisternas begränsningar av ekonomi och tid som ett hot mot friheten att tänka och förmåga att reflektera över och förstå medieinnehållets påverkan på människor.

I frågan om medicinreportrarnas roll så innebär den allt mer hårdnande ekonomiska klimat som råder på redaktionerna också en begränsad möjlighet till tid att vidga sina vyer att söka nya och alternativa källor.

3:2:6 Hur journalister förhåller sig till sina källor

En annan viktig aspekt för journalister är relationen mellan journalisterna och deras källor. Relationen kan delas in i tre olika typer beroende på vem som antas vara dominant; journalistdominans, samverkan respektive källdominans (Nord & Strömbäck, 2012: 159, Larsson, 1998, Gieber & Johnson, 1961). Då det förekommer journalistdominans är det journalisterna och den journalistiska logiken som dominerar relationen.

Jesper Falkheimer beskriver i *Medierna och demokratin* (Nord & Strömbäck, 2012) begreppet *gatekeeper* som myntades av socialpsykologen Kurt Lewin redan på 1940-talet. Gatekeeper är den person som bestämmer vad som passerar olika filter. Inom media handlar *gatekeeping* om vilka frågor, händelser eller fenomen i samhället som journalisterna väljer att ta upp i nyhetsrapporteringen. Det innebär också att vissa frågor väljs bort medan andra lyfts fram.

I fallet med svininfluensan står det klart vid en granskning av materialet att det finns vissa normer för vilka aspekter som lyfts fram i texterna och vilka källor som kommer till tals. Bland alla röster som också speglade sin åsikt på nätet fanns också de många som idag är kritiska till vaccinationer och som förespråkar mer alternativa metoder. Dessa röster kommer sällan fram i traditionell media och inte heller i de texter som ligger till grund för denna uppsats studie har några alternativa röster getts någon plats. Vilken diskurs som journalisterna arbetar utifrån är en viktig del i hur de skriver men också vilka källor de väljer att förlita sig på. Det är viktigt att notera att specialreportrarna arbetar utifrån en vetenskaplig grund vilket gör att de i mer eller mindre grad också förlitar sig på den medicinska expertis som myndigheter som Läkemedelsverket, Socialstyrelsen och WHO stödjer sina beslut på.

Att hitta en balans i rapporteringen i en situation där människor hotas av fara är en viktig aspekt av rapporteringen. Hotet kan sägas bestå dels av faran för smittan och dess komplikationer men också faran för komplikationer i samband med vaccinering. Hur skribenterna hanterar den balansen är ett viktigt inslag i uppsatsens granskning.

3:3 Dagordningsteori -vem bestämmer vad som är på tapeten?

Att medierna gör en nyhet av ett händelseförlopp eller ett fenomen visar också vad som är på dagordningen enligt det som benämns som *dagordningsteorin*.

”Medierna kanske inte alltid är framgångsrika i att påverka oss i vad vi ska tänka men de är häpnadsväckande framgångsrika i att tala om vad vi ska tänka på”, skriver forskarna och syftar på ett citat från Bernard Cohen (Lowery & DeFleur, 1995:267).

I *Milestones in Mass Communication and Research Media Effects* beskriver samma forskare det faktum att nyhetsindustrin är selektiv och alltså väljer ut de händelser som av media är att beteckna som nyheter (Lowery & DeFleur, 1995).

Urvalet kommer av det faktum att det är en omöjlighet för medierna att ha en total bevakning av en omfattande händelse. Om Göteborg drabbas av översvämningar med problem för stora delar av staden så kommer redaktionerna att skicka ut reportrar till några platser och tala med några nyckelpersoner av drabbade, myndigheter som polis, räddningstjänst och sjukvård. Om de vill välja en konsumentinriktad vinkel kommer de att tala med försäkringsbolag för att ge tips till läsare vad de kan vänta sig för skadereglering. Vill de informera sig, och kanske ställa någon till svars, talar de med lokala politiker och ansvariga tjänstemän. Detta påverkar vilka rammar som ställs upp, enligt teorin för *framing*, men förutsättningen för ramarna påverkas också av vilka ekonomiska förutsättningar journalisterna på redaktionerna har (Lowery & DeFleur 1995). Mer om framing beskrivs under rubriken *Medieinnehållet styr vår verklighet*.

Ett dilemma för journalistiken är likriktning. Om kvällstidningen Expressen startar en bilaga om hus och hem så kommer kvällstidningen Aftonbladet snart att följa efter. Likriktningen är i mångt och mycket ekonomisk styrd, om en av tidningarna har en idé som främjar ekonomin finns det ingen anledning för en tidning med samma målgrupp att inte haka på. Att medieföretag och därmed också redaktioner på tidningar, radio och tv i allt högre grad styrs av de ekonomiska förutsättningarna visar studier (Andersson & Wiik, 2013).

3:3:1 Medieinnehållet styr vår verklighet

Medier har stor möjlighet att påverka människors tankar, känslor och åsikter. Hur medier påverkar med sina budskap har också att göra med på vilket sätt nyheterna förmedlas. Det handlar om paketering, hur nyheter vinklas, vilka ämnen som tas upp och på vilket sätt.

En inriktning inom dagordningsteori, *framing*, handlar om att mediebrukarnas uppfattning om en händelse eller företeelse styrs av hur medierna beskriver den (Nord & Strömbäck, 2012:163, 318, 327).

Då medierna rapporterar om en händelse eller ett fenomen bestämmer de ramen för hur händelsen ska beskrivas, vilken vinkel nyheten ska ha, det vill säga vad de väljer att fokusera på. Medierna bestämmer också inramningen för berättandet som var i tidningen eller nyhetssändningen nyheten ska rapporteras.

Den yttre ramen för ett händelseförlopp är själva händelsen, i vilka de som deltog i händelsen innefattas. Om detta är en eldsvåda är den yttre ramen själva branden och de drabbade av branden som brandmän och offer. Den inre ramen är på vilket sätt medierna senare kommer att berätta om händelsen.

I rapporteringen kring svininfluensa är frågan om *framing*, givetvis avgörande. Det sätt på vilket journalisterna och medierna valde att rapportera om smittans spridning påverkade också människors inställning till influensan och hur den skulle hanteras.

En viktig aspekt av analys av nyhetsförmedling är också det som inte tas upp i nyhetsförmedlingen.

Ghersetti och Odén har beskrivit hur medierna sätter dessa ramar för hur en företeelse ska förstås och tolkas genom fyra punkter (Ghersetti & Odén, 2010:32)

- 1 Hur medierna väljer ut och framhäver vissa aspekter och på så sätt definierar ett problem.
- 2 Hur de tolkar och ger vägledning om problemets orsak
- 3 Hur de värderar problemet och ger uttryck för moraliska omdömen och/eller
- 4 Hur de anger möjliga lösningar på problemet

Olika inramningar av problemet/händelsen får alltså konsekvenser för hur mottagaren uppfattar problemet/händelsen, menar Ghersetti och Odén (2010).

Om fokus ligger på fara och hot är stor sannolikhet att det kommer att göra människor med inriktade på fara och hot. Om journalisten i sin text ger råd är det också något mottagaren måste ta in och bearbeta för att fatta beslut.

I ett fall som rapporteringen kring svininfluensan kan det finnas särskilt fog för en nyanserad och återhållsam nyhetsförmedling för att inte skrämja upp folk i onödan. Nyheter som utgör en fara eller ett hot främjar givetvis rädsla och oro. Det finns fog för att säga att ju högre tilltro mottagaren har till sändaren desto större benägenhet har mottagaren att lyssna på de råd som ges.

Journalisterna och medierna måste därför göra en avvägning då de ska förmedla information som här handlar om en smittsam sjukdom som kan göra människor mycket sjuka. De måste bestämma sig för hur de ska vinkla nyheten, vilka aspekter som ska tas upp, vilka fakta som är relevanta att ta upp, vilka experter de ska koppla nyheten till eller vilka andra personer som ska komma till tals.

En studie om svenska medieföretags rapportering om svininfluensan via nätupplagorna visar att mediernas framställning av nyheterna, deras *framing*, ändrades snabbt och flera gånger per dag under de perioder då rapporteringen var som mest intensiv. I studien har kontroll av uppdateringar gjorts var tredje timme, i verkligheten kan mediernas uppdatering vara snabbare än så. Resultatet i studien visar att medierna ständigt uppdaterar informationen på sina nätupplagor, vilket gör att nyheternas inramning ständigt ändras. (Karlsson, 2012).

I en medievärld där nyheterna förmedlas i allt snabbare takt ställer det krav, både på medierna och på deras sätt att beskriva vad som händer men också på mottagarens vilja och förmåga att uppdatera sig.

Om en terrormisstänkt person i Sverige grips men sedan släpps kort därefter så kommer mottagaren givetvis att ha helt olika uppfattning om faran utifrån hur snabb hen är att uppdatera sig. Falskt alarm är alltid en vanskelig vändning inom journalistiken. Kravet på snabbhet ökar också riskerna för bristfällig faktakoll på redaktionerna.

3:3:2 Formatet styr medieinnehållet

I tidigare avsnitt beskrivs hur journalister bearbetar nyheterna, filtrerar budskapet och hittar vinklar genom vilket inramning de väljer. Men nyheten ska också paketeras så att den passar mediets format. Detta gäller idag för alla typer av nyhetsmedier men är inte minst tydligt då det handlar om etermedia, särskilt teve. Detta beskrivs i *Media worlds in the postjournalism era* (Altheide & Snow, 1991:51-ff).

Altheide och Snow förklarar att journalisternas arbete styrs av format men att form och format också styr innehållet (Altheide & Snow, 1991:62). En text som presenteras på en av nyhetssidorna har oftare en stramare och mer neutral berättartone än en text som presenteras på en annan sida i tidningen i det som går under beteckningen featurematerial, till exempel längre artiklar i söndagstidningen.

Att medierna på förhand är mallade och styrda av format påverkar också hur nyheter i radio och i tidningarnas via de journalistiska texterna förmedlas.

Innan en nyhet presenteras i tv, radio och i tidningar genomgår den på varje redaktion en värdering. Redaktionen med nyhetschefen i spetsen gör en avvägning av hur stort nyhetsvärde en händelse anses ha och hur den därför ska presenteras, på vilket sätt och vilket utrymme den kommer att få i sändningen, i tidningen eller på webben. Hur viktig och aktuell ett ämne och en nyhet är påverkar med andra ord dess placering. En viktig nyhet får en mer framträdande roll än en mindre viktig.

I en morgontidning placeras traditionellt sett den viktigaste nyheten långt upp till vänster på tidningens förstasida, i en nyhetsändning i tv eller radio presenteras den viktigaste nyheten först i sändningen. Men nyhetsmaterialet i en svensk dagstidning, exempelvis, styrs också av annonsmaterialet i tidningen. Ju fler annonser desto mer utrymme för redaktionellt material. I takt med att ekonomin blir stramare krymper utrymmet för det redaktionella innehållet. En stor nyhet får alltså inte alltid det utrymme som det hade fått en dag då annonsmaterialet var större.

Det är därmed inte bara nyhetsvärderingen som styr hur en nyhet kommer att presenteras, vilket utrymme den får, var och hur den presenteras utan också formatet som i sin tur styrs av ekonomi (Lowery & DeFleur, 1995 och Nord & Strömbäck, 2012).

Det finns många aspekter på vad som styr innehållet i medierna. I takt med att många av de traditionella medierna drabbats av en allt stramare ekonomisk verklighet kommer det också att påverka den redaktionella friheten. (Andersson och Wiik, 2013).

3:4 Sammanfattning av teori

Utifrån det som har beskrivits i teoridelen visar uppsatsen på ett antal faktorer som kan antas ha påverkat påverkade skribenterna under perioden som pandemin pågick.

Slutsatser utifrån teori:

- Snabbheten i dagens nyhetsförmedling samt personalneddragningar på medieföretag ökar pressen på medierna att stå emot information som många gånger förpackas och trummas in med hjälp av PR-företag och lobbyister. (Wiik, 2013) och (Fredriksson & Pallas, 2013)
- De etiska spelreglerna för press, radio och tv reglerar den journalistiska bedömningen av medierapporteringen, vad som ska rapporteras och på vilket sätt ska ställas i relation med den faktiska verkligheten. Varje dag, i varje fråga krävs en avvägning av vad som ska publiceras i tidningen och på vilket sätt. (Krisberedskapsmyndigheten, 2003:6) och (Altheide, 2013). Särskilt svårt är det, visar teorin, att balansera nyhetsrapportering i en situation som är att betrakta som kris (Krisberedskapsmyndigheten, 2003:6).
- På samma sätt som att svenskar i allmänhet har en stark tilltro till myndigheter så har också medierna en stark tilltro till våra myndigheter på ett sätt som gör att de ibland brister i ett av sina uppdrag, att vara kritiskt granskande (Fredriksson och Pallas, 2013).
- Det finns en likriktning inom nyhetsförmedlingen som inte blir tydlig förrän någon går mot strömmen. Enligt etiska spelreglerna för press, radio och tv bör nyhetsrapporteringen vara neutral och balanserad. Det betyder att inte en ståndpunkt bör stå oemotsagd. En frågas för eller emot bör alltid diskuteras.
- Då det råder konsensus i nyhetsrapporteringen kan det vara svårt att upptäcka att medierna faktiskt bryter mot normen om neutralitet och balans och i strävan att vara kritiskt granskande.

4:0 MATERIAL OCH METOD

För att fördjupa förståelsen kring rapporteringen om svininfluensan bygger denna uppsats på granskning av två morgontidningars texter. I min studie har jag analyserat texterna skrivna av specialreportrarna (medicinjournalisterna) på Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet under perioden 24 april till och med den 31 december 2009 och har utifrån dessa texter gjort en kvalitativ textanalys enligt metoden ECA. Det innebär 16 texter skrivna av Karin Bojs på Dagens Nyheter och 24 texter skrivna av Inger Atterstam på Svenska Dagbladet under den aktuella perioden.

Utgångspunkt för uppsatsen var möjligheten att studera ett händelseförlopp som var rikstäckande, som pågick under en längre period med olika händelseutbrott, och som kan betecknas som en kris. Bedömningen är att svininfluensautbrottet i Sverige är en sådan

händelse som också rörde upp känslor hos medborgarna. Händelseförloppet satte medierna på prov och därför är en lämplig mediasituation att granska.

4:1 Val av material

Morgontidningar har en stor auktoritet. De anses vara vederhäftiga i sin nyhetsrapportering och antas ha en hög publicistisk etik. I Sverige har morgontidningarna alltid varit publikationer som läsarna har stor tilltro till. Det som står i morgontidningarna kan man lita på.

Enligt Förtroendebarmetern (Sifo) 2016 är förtroendet för Dagens Nyheter fortsatt högt bland medborgarna. 46 procent av de tillfrågade hade mycket eller ganska stort förtroende för tidningen. Viktigt att påpeka är att Svenska Dagbladet, som är den andra tidningen som jag tittat på, inte är med i förtroendestatistiken. De båda tidningarna liknar varandra i sådan grad att de kan antas ha samma förtroendekapital.

I den här studien analyseras de båda medicinreportrarnas samtliga texter skrivna om svininfluensa, pandemin och massvaccinationen under 2009 och framåt med fokus på fyra nyhetstoppar.

Ytterligare anledning till val av de båda morgontidningarna är att de är att betrakta som likvärdiga medier. De är stockholmsbaserade, vilket innebär att merparten av den journalistiska produktionen utgår från Stockholm, de är rikstäckande, vilket innebär att de har prenumeranter runt om i Sverige.

Nyhetstexterna är hämtade från Mediarkivets databas och texterna omfattar alla texter skrivna av skribenterna Inger Atterstam (SvD) och Karin Bojs (DN) under perioden 2009-04-24 till och med 2009-12-31 som publicerats i papperstidningarna och i nätupplagorna. Dessa skribenter har medicin och vetenskap som sina specialområden. De undersökta texterna ingår i en omfattande rapportering om 365 artiklar i Dagens Nyheter och 295 i Svenska Dagbladet. Sökorden som användes i Mediarkivet var; svininfluensa, pandemi, vaccination.

Undersökningen koncentreras på skriven nyhetsförmedling och utesluter också etermedia då det är svårt att komma åt lagrat material från TV och radio. Källan är Mediarkivet som har allt skrivet material publicerat i papperstidningarna och på webben för den aktuella perioden.

4:2 Utgångsläget och frågorna till materialet

Genom att studera texter som producerats av de skilda tidningarna var uppgiften att granska hur skribenterna förmedlade information om svininfluensan. Hur förhåll de sig till nyhetsförmedlingen, höll de sig till normen av neutral rapportering eller nyhetsförmedling och om inte när och hur rapporteringen i så fall förändrades.

4:3 Studien steg för steg

Som bakgrund för analysen har samtliga artiklar publicerade under perioden 2009-04-24 till 2009-12-31 från de tre tidningarna Göteborgs-Posten, Svenska Dagbladet (SvD) och Dagens Nyheter (DN) lästs igenom. Efter telefonsamtal med ansvarig personal på Mediearkivet stod det klart att alla artiklarna som ligger i databasen omfattar artiklar skrivna både för nätupplagorna och för papperstidningarna.

Arbetat startades med en genomläsning av medietexterna och en nedteckning av rubriker och ledord ur brödtexterna samt datum för publicering och tidningarnas namn. Det visade sig att antalet artiklar ökade under perioder av nyhetsmässigt angelägen art. I *Pandemin som kom av sig* beskriver Ghersetti och Odén på samma sätt fyra toppar i rapporteringen.

Den första toppen kom då smittan spridit sig från Mexico till USA och WHO, Världshälsoorganisationen, uppgraderade influensan till näst högsta nivå på den sexgradiga pandemiskalan (TT, 2009, 2 juni).

I juli intensifierades rapporteringen kring svininfluensan då en ung man togs in på Karolinska sjukhuset efter att ha insjuknat i influensa och på grund av komplikationer tvingats bli kopplad till en konstgjord lunga (Nilsson, Norrköpings tidningar, 2009, 30 juli).

En tredje topp i rapporteringen infann sig då de första svenska dödsfallen noterades i slutet augusti, den 31 augusti (TT, 2009, 31 augusti)

Strax innan detta hade svenska myndigheter beslutat om en massvaccinering av svenska folket (Kerpner, Aftonbladet, 2009, 20 augusti).

En fjärde topp i rapporteringen skedde på hösten då antalet smittade hastigt ökade (Bäsén, 2009, 2 september).

Denna reflektion låg som bakgrund till den fortsatte undersökningen av rapporteringen.

4:4 Att välja material

Utgångspunkten för val av material var att granska tre morgontidningars rapportering av svininfluensan, Göteborgs-Posten, Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter. Materialet kom senare att begränsas till två tidningar, Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet. En anledning var att materialet blev lättare att överblicka materialet och en annan, och mer väsentlig anledning, var att studien kom att handla om medicinreportrarnas rapportering.

Det visade sig att Madeleine Sahlman, Göteborgs-Postens medicinreporter, hade skrivit få artiklar, i alla fall sådana artiklar som gick att urskilja under byline. De flesta artiklar skrivna om svininfluensan i Göteborgs-Posten var skrivna av andra nyhetsreportrar. Det tedde sig därför mer intressant att som jämförelsematerial välja de två stockholmsbaserade morgontidningarna.

Tanken var att utifrån *journalistiska normer* och *dagordningsteori* se vilket innehåll skribenterna valde att förmedla till sina läsare och att genom textanalyserna belysa hur skilda nyhetsmediers skribenter väljer att skildra ett händelseförlopp och fenomen och på vilket sätt de liknar varandra eller skiljer sig åt.

Detta för att fördjupa förståelsen för nyhetsrapportering i kris och spegla hur journalisters väljer att rapportera.

4:5 Val av metod

Metoden att granska texterna föll på en kvalitativ metod, etnografisk kvalitativ textanalys, Ethnographic Content Analysis, ECA, (Altheide, 1996). Detta för att kunna göra en mer djuplodande undersökning av texternas innehåll. Den kvalitativa textanalysen är som metod användbar då det handlar om att lyfta fram det viktigaste i texterna och samtidigt kritiskt granska innehållet (Esaiasson med flera, 2012).

Eftersom analysen görs på ett reflexivt sätt där den som utför studien hela tiden är närvarande som uttolkare så är det viktigt att förhålla sig så öppen som möjligt till materialet. En svårighet med den reflexiva metoden är att textens mening kommer att tolkas utifrån förståelsen hos uttolkaren och den diskurs forskaren befinner sig i. Stor vikt lades på att försöka få fram frågor som så tydligt som möjligt kunde särskilja olika egenskaper och tendenser i texterna. Ett dilemma med metoden är att analysen görs reflexivt och därför ställer stora krav på frågorna. Hur anger man en ton i texterna, var till exempel ett dilemma att ta ställning till. Men reflexivitet öppnar också stora möjligheter att vända och vrida på materialet.

Analysen utförs enligt mallen i tolv steg, välja forskningsfråga, läsa teori, provanalysera, göra utkast till frågeprotokoll, testa frågeprotokollet, revidera frågeprotokollet, göra ett urval av materialet, samla in data, analysera, jämföra och kategorisera olika delar av materialet, hitta och ta fram exempel och slutligen skriva en rapport. Alla steg är använda men inte i strikt ordning. I steg tre testades först ett antal frågor och därefter gjordes ett utkast till protokoll i steg fyra. Därefter togs några frågor bort och några slogs ihop. Därefter testades frågeställningarna på nytt för att få ett frågeschema som var tillräckligt avgränsande men ändå öppet.

Esaiasson med flera (2012) beskriver två huvudtyper av textanalytiska frågeställningar, där den ena är till för att systematisera texten och den andra att kritiskt granska texten. I arbetsprocessen användes den senare, den kritiska frågeställningen, men också delar av den första, den systematiserande.

Texterna systematiserades genom att dela in dem i kategorier; notiser, nyhetstexter, annat. Detta var viktigt initialt då det handlade om att systematisera texterna men senare kom fokus inte att handla om de olika typerna (notiser, nyhetstexter eller krönikor) eftersom det var svårt att skilja på de olika kategorierna. I slutändan lades därför ingen vikt vid kategorierna av texter.

ECA-metoden förespråkar fem till tolv frågor till texten och slutligen kvarstod åtta frågor i tolkningsschemat. Vissa svarsalternativ bockades bara av medan andra fick noteringar och citat hämtade ur texterna.

Tidningens namn och datum angavs samt typ av text i kategori; notis, nyhetsartikel, annat. Frågorna med kolumner och olika svarsalternativ.

4:6 Frågorna i analysformuläret

Följande frågor ställdes till materialet:

1. Vilka kommer till tals i texterna?

Myndighetsperson/Skribenten/Annan

2. Hur beskrivs faran med smittan?

Lugnande/Alarmerande

3. Hur beskrivs frågan om vaccinering?

Neutralt/Positivt

4. Hur beskrivs behovet av vaccination?

Stort/Litet

5. Hur beskrivs beslut om massvaccination?

Bra/Dåligt

6. Vilka källor använder sig skribenten av?

Myndighet/Extern expert/Annan

7. Hur kommer källorna till tals i texten?

Direktcit/Indirekt genom fakta och/eller siffror

8. Använder skribenten värdeladdade ord eller fraser?

Ja/nej

Under arbetets gång framgick det att vissa frågor gick i varandra och efter överväganden blev slutsatsen att om de gav samma resultat så hade det ingen betydelse. Det vill säga, två frågor vars svar pekar åt samma håll ger ju samma slutresultat. Det borde innebära god validitet.

Efter att ha börjat läsa texterna och fylla i frågeschemat framstod det klart hur texterna förändrades. Vissa frågeställningar var givetvis inte alls relevanta för alla texter men genom att göra ett streck i de kolumnerna som texten inte gav information om så gav det också en hänvisning till vilka aspekter som texterna tog upp och vilka som inte togs upp.

Det visade en tydlig bild då alla frågorna sammanställdes till ett formulärschema hur skribenternas texter och innehållet förändrats över tid.

Med hänsyn till reliabilitet var det förstuds en nackdel att arbeta ensam. Det hade varit till fördel att ha någon, eller några, andra personer att bolla tankar och idéer med. Altheide hänvisar till att det är en fördel att jobba i grupp då man använder sig av ECA-metoden. En annan påverkan för reliabiliteten är också det faktum att ovanan vid att genomföra den här typen av studier minskar reliabiliteten.

Altheide påpekar vikten av att tillföra beskrivande information varför centrala fraser, där det passade, skrivs in i rutformuläret. På det stora arket där den slutgiltiga sammanställningen ritades ut fanns det också möjlighet att med färgade pennor ringa in viktiga punkter i schemat och göra extra tankenoteringar i marginalen för eget kom-ihåg (1996:17).

5:0 RESULTAT OCH ANALYS

Svagheten i undersökningen är det begränsade materialet, att det endast är två skribenters material som undersökts och det är viktigt att påpeka att en analys med så begränsat material aldrig kan sägas vara betecknande för de båda tidningarnas nyhetsförmedling av svininfluensan under perioden. Båda tidningarna hade bred rapportering kring svininfluensa, nyhetsvinklarna och antal journalister som skrev om svininfluensan under den här perioden var många.

Materialet systematiserades till viss del och med utgångspunkt från teorin om *framing*. Det vill säga att det kan vara av värde att se hur materialet presenteras, på vilka sidor och på vilket sätt. Kategorierna som texterna delades in i var notis, nyhetsartikel, annat. Den här indelningen fick dock inget stort utrymme i analysen.

I vissa fall var det svårt att urskilja vad som var en nyhetsartikel och vad som var att beteckna som annat. Annat var i uteslutande fall det som i dagligt tal kallas för en krönika eller en analys, vilket är en friare form av journalistik som tillåter mer personlig framtoning i texten, det vill säga att skribentens personliga åsikter framträder tydligare.

Framing handlar, som tidigare beskrivits i teoriavsnittet, också om paketering, på vilket sätt nyheterna förmedlas. Det var svårt att analysera och kategorisera texterna eftersom olika tidningar har olika layout. Olika sidor och positioner i tidningen kan ha olika och svåröversatta värdeladdningar. Därför togs beslutet att inte lägga så stor vikt på vilka avdelningar i tidningen som texterna var publicerade på annat än att det noterades att en kortare text utan bildbyline (författarens namn och porträtt) var mindre tongivande än texter med författarens namn och foto. De texter där skribenten hade både namn och bild var också de texter där skribenten fick mer utrymme till fria tankar och spekulerande. Denna typ av texter ligger ofta i en tydligt avgränsad form, till exempel i en spalt med annat spaltsformat.

5:1 Källorna

En genomgång visade att båda skribenterna i mångt och mycket varit hänvisade till myndigheter och deras medicinska experter som källor. Båda skribenterna använde sig nästan uteslutande av källor som dominerades av myndigheters talespersoner och

experter, internationella som WHO, Världshälsoorganisationen, EU:s smittskyddsinstitut ECDC, och svenska så som Socialstyrelsen, Läkemiddelsverket, Svenska smittskyddsinstitutet.

Vid en granskning av hur dessa källor kom till tals i texterna visade det sig att de ibland direktciterades, ibland citerades i andra hand men att det många gånger var otydligt varifrån citatet var hämtat, om det kom från ett pressmeddelande eller om det var hämtat från en internationell tv-intervju etc.

Många gånger byggde skribenterna upp hela artiklarna på siffror och bakgrundsfakta. I denna del av undersökningen blev det också intressant att lägga in kvantitativa aspekter.

Svenska Dagbladets reporter Inger Atterstam citerade annan person (direkt eller indirekt) 11 gånger utav 24 texter. Motsvarande siffror för Dagens Nyheter Karin Bojs var 5 citat (direkt eller indirekt) av 16 texter. Överlag hade Svenska Dagbladets reporter fler direktcitats än Dagens Nyheter som tenderade att mer använda sig av bakgrundsfakta och siffror.

5:2 Fördelning av artiklar

Totalt antal artiklar i tidningarna under perioden var 365 artiklar i Dagens Nyheter och 295 artiklar i Svenska Dagbladet. Rapporteringen om svininfluensa gick i vågor. Fördelningen av antal artiklar per månad såg ut så här i tidningarna.

Tabell 1. Fördelning av artiklar skrivna av medicinreportrarna under den studerade perioden. Totalt antal artiklar för Dagens Nyheter (DN) var 365 och för Svenska Dagbladet (SvD) 295 artiklar

	<u>DN</u>	<u>SvD</u>
april	4	3
maj	3	5
juni	1	1
juli	0	3
augusti	2	1
september	1	5
oktober	1	2
november	3	2
december	1	2
Totalt:	16	24

Svininfluensan var något som man talade med varandra om ute i samhället, det diskuterades på skolor, arbetsplatser och på sociala mötesplatser på nätet. Man kan också tänka sig att de många diskussionerna på nätet fungerade som en växelverkan mellan medierna och allmänheten så som beskrivs i teorin (Lowery & DeFleur, 1995 och

Waldahl, 1989). Tidningarna var under perioden också måna om interaktionen mellan läsare och redaktionen. Inger Atterstam på Svenska Dagbladet manade läsarna att maila eller på annat vis höra av sig med synpunkter till tidningen (Atterstam, 2009, 3 maj).

I detta sammanhang kan man tydligt skönja att de båda morgontidningarna har en form, en *framing*, i nyhetsarbetet som liknar varandra utifrån journalistiska normer och ideal. Så har till exempel båda tidningarna samma dag en artikel om fråga/svar där båda respektive tidnings medicinskribent svarar på frågor från läsarna (Bojs, 2009, 29 april, Atterstam, 2009, 29 april).

5:3 Smittans farlighet-skribenternas infallsvinklar

Då det handlade om beskrivningen av faran med smittan så antog båda skribenter en återhållsam attityd, en ickeskrämselinställning.

"Ingen vet idag hur smittsamt det nya viruset är" rapporterar Svenska Dagbladets Inger Atterstam inledningsvis (Atterstam, 2009, 28 april).

Dagens Nyheters medicinreporter skriver lugnande "Ingen i Sverige bör gripas av panik på grund av svininfluensan i Mexico och USA" (Bojs, 2009, 26 april). Vidare berättar Bojs att WHO inte lagt några restriktioner för resande (Bojs, 2009, 29 april)

Inte förrän i slutet av oktober varnar Inger Atterstam; "Svininfluensan fortsätter att öka och nådde förra veckan rekordnivåer" (Atterstam, 2009, 30 oktober) medan Karin Bojs i augusti skriver en artikel i Dagens Nyheter där hon förklarar att det finns tecken på att en ny och värre sjukdom kan uppstå genom att två olika virusstammar blandas med varandra, något som Bojs beskriver som ett "skräckscenario" (Bojs, 2009, 30 augusti).

Det som skiljer skribenterna åt då det handlar om smittan och smittans spridning är att Inger Atterstam tidigt deklarerar i Svenska Dagbladet sin skepticism till rapportering om smittans farlighet. Redan i de första meningarna, i den första artikeln talar hon tydligt om sin ståndpunkt: "Först var det sars, därefter fågelinfluensan och nu är det åter dags för krigsrubriker, alarmerande bilder på munskyddsförsedda personer, katastrofmöten med smittskyddsmyndigheter, tilltagande oro och osäkerhet. Har svininfluensan i Mexico och USA startat den där fruktade och väl marknadsförda pandemin eller vad är det som händer?" (Atterstam, 2009, 28 april).

Dagens Nyheters skribent Karin Bojs har en mer återhållsam attityd. Hon pendlar fram och tillbaka från artikel till artikel i framställningen av smittans farlighet. Det är tydligt att hon är mån om det journalistiska idealet att ha en balanserad nyhetsförmedling och att hon väger argument angående smittans farlighet eller inte mot varandra.

I maj skriver Bojs med stöd av en internationell forskargrupp som lägger fram sina rön i tidskriften Science: "Svininfluensan H1H1 har verkligen potential att bli en världsomfattande pandemi" (Bojs, 2009, 13 maj). I slutet av maj är Bojs lugnande igen då hon beskriver att WHO överväger att förändra sin bedömning och höja kraven för en fullskalig pandemi, fas sex: "Svininfluensan har hittills visat sig betydligt lindrigare (Bojs, 2009, 29 maj). I början av juni är Bojs mer alert på faran igen efter rapporter från WHO: "Svininfluensan H1N1 rör sig allt närmare mot fas 6, alltså en fullskalig pandemi" (Bojs,

2009, 3 juni). Skribenten påpekar i artikeln att ungefär hälften av de döttills döda av svininfluensan tidigare har varit helt friska. I slutet av augusti är det fyra unga svenskar som är livshotande sjuka. Bojs konstaterar: "Det ser förstås obehagligt ut. Men det är exakt den här situationen som alla experter har försökt varna för, ända sedan i april när de första larmen kom från Kalifornien och Mexico". Längre ner i artikeln manar hon till lugn: "Den är måttlig. Den ligger alltså verkligen inte högst på skalan i farlighet". (Bojs, 2009, 27 augusti).

Det är svårare att urskilja en ståndpunkt i Karin Bojs rapportering i Dagens Nyheter. Men detta förändras under perioden. I oktober då antalet smittade ökar kraftigt i Sverige tar hon tydligt ställning för vaccination (Bojs, 2009, 10 oktober).

5:4 Tilltro till myndigheterna

När frågorna i analys-schemat formulerades lades stor vikt vid noggrannhet att välja de rätta frågorna. Kriteriet för frågorna var att de skulle kunna ringa in svar som sedan kritiskt skulle kunna granskas. Vid genomgången var första intrycket att de kompletterade varandra väl men när insamlandet av fakta var klart uppstod ändå en viss tveksamhet. Efter överväganden om fråga 3 (hur beskrivs faran med smittan?), 4 (hur beskrivs behovet av massvaccination) och 5 (hur beskrivs beslut om vaccination) var för lika varandra och egentligen slog ut varandra visade det sig att svaren på dessa frågor gav intressanta infallsvinklar på skribenternas inställning till vaccination men också om behovet av massvaccination och mer specifikt det politiska beslutet att erbjuda massvaccination.

Här var det tydligt att Karin Bojs på Dagens Nyheter litade på den samlade medicinska expertisen om vaccinationens ofarlighet: "svåra biverkningar är ytterst ovanliga" (Bojs, 2009, 30 augusti) och "vaccinet verkar, enligt studierna hittills, inte ha gett några svåra biverkningar" (Bojs, 2009, 10 oktober). Inger Atterstam på Svenska Dagbladet höll sig mer avvaktande och uttalade sig inte direkt vare sig positivt eller negativt om vaccinationens farlighet eller ofarlighet men hon lyfte fram aspekten att vaccinet inte testats på gravida och bara några hundratals barn under 18 år har deltagit i vaccintesterna (Atterstam, 2009, 5 september).

I fråga om behovet av vaccination skriver Karin Bojs texter i Dagens Nyheter som generellt var positiva till myndigheternas beredskap. Detta kan man läsa ut också av hennes val av vinklar i texterna. Hon skriver att vi i Sverige "är lyckligt lottade" som har en sjukvård som har så god beredskap (Bojs, 2009, 9 april). Hon tonade ner vaccinets biverkningar och skrev positivt om att svininfluensavaccinet gick att kombinera med vaccinet för den vanliga säsongsinfluensan (Bojs, 2009, 10 oktober och 11 november).

Då antal smittfall var högt skriver Inger Atterstam om detta i en artikel i Svenska Dagbladet men poängterade också att rapporterna om vaccinets biverkningar ökade under rubriken: "Biverkningar ökar och fler får influensa" (Atterstam, 2009, 30 oktober).

I början av september hyllar Dagens Nyheter skribent den svenska sjukvårdens beredskap: "I Sverige är vi så lyckligt lottade att sjukvården kan rädda livet på de flesta."

och lite längre ner i artikeln; "Och om några veckor kommer de första doserna av vaccinet" (Bojs, 2009, 4 september). I oktober då ett allt större antal svenskar insjuknar blir hon tydlig i sitt ställningstagande. Hon inleder sin artikel den dagen med att konstatera; "Om ni undrar: jag tänker vaccinera mig mot svininfluensan" (Bojs, 2009, 10 oktober).

Senare i november skriver Bojs att Läkemedelsverket fått in fler rapporter om allergiska reaktioner än väntat. I övrigt är det inget alarmerande med biverkningarna konstaterar Bojs: "De rapporter om biverkningar av Pandremix som har kommit in motsvarar i stort sett vad experterna hade väntat sig." (Bojs, 2009, 10 november). I slutet av året summerar Dagens Nyheters medicinreporter; "Sverige har utfört sin största massvaccinering någonsin och sannolikt har vi därmed räddat människoliv och skonat intensivvårdsavdelningarna kaotiska toppar" (Bojs, 2009, 20 december).

5:5 Vaccination-en fråga om solidaritet eller eget val

I mitten av oktober då rapporter om att unga och gravida drabbats hårt, beslut om massvaccination redan tagits, smittan tagit fart i Sverige och allt fler fall av svininfluensa rapporterats in är Karin Bojs i Dagens Nyheter tydlig; "Om ni undrar: "Jag tänker vaccinera mig mot svininfluensan" (Bojs, 2009, 10 oktober). Karin Bojs gör det till en moralisk fråga. Hon anger som främsta skäl att hon ska göra det "av omsorg till mina medmänniskor" och avslutar texten med: "Personligen väljer jag att skydda mig och mina medmänniskor nu, med vaccinet som just har anlänt" (Bojs, 2009, 10 oktober).

Två veckor senare ger Svenska Dagbladets medicinskribent Inger Atterstam ord på vägen angående frågan om att vaccinera sig eller inte: "Farlig eller inte farlig? Det måste var och en bestämma" (Atterstam, 2009, 24 oktober). De båda skribenterna antar två skilda moraliska ståndpunkter och det blir frågan om den enskilda människans fria val (Inger Atterstam) eller solidariteten med medmänniskorna (Karin Bojs).

Det är tydligt att Inger Atterstam är mer kritisk till vaccinering än sin kollega Karin Bojs på Dagens Nyheter. Under rubriken: "Biverkningar ger vaccin dåligt rykte" skriver Atterstam: "Det är en väl känd men kanske inte av alla accepterad sanning att alla läkemedel och alla vacciner i princip medför biverkningar" (Atterstam, 2009, 24 oktober).

Inger Atterstam riktar också kritik mot läkemedelsföretagen som har vinster att hämta på grund av pandemilarmet: "Det har varit en inte alltför väl bevarad hemlighet eller kanske ett illasinnat rykte att den inte för så länge sedan nerkörda vaccinationsindustrin – främst de sex företag som tillverkar influensavaccin – har spelat en central roll i de senaste årens återkommande pandemilarm" (Atterstam, 2009, 22 juli). Hon kritiserar senare också beslut om massvaccinering i Sverige: "Fast projektet är nog mer politiskt motiverat än medicinskt, viskas det i kulisserna: (Atterstam, 2009, 26 augusti). Hon kritiserar beslutet också i september under rubriken: "Vaccinbeslut på svag grund" (Atterstam, 2009, 5 september).

5:6 Skribenternas kritik

Då det handlade om kritik skilde sig skribenternas inställningar åt. Båda var överens om dilemmat med osorterade uppgifter på nätet och oron som spred sig bland människor, dels för smittan men också för vaccinationen.

Här kan man också ana att de nya sociala medierna och människors möjligheter att snabbt kommunicera med varandra på nätet kan ha ökat oron hos allmänheten men också ha påverkat medierna att försöka fungera som motpol mot ryktespridningen: "De paranoida konspirationsteorierna", skriver Inger Atterstam i Svenska Dagbladet (Atterstam, 2009, 30 november) och Karin Bojs skriver i Dagens Nyheter: "Konspirationsteorierna flödar, och många människor – båda amatörer på internet och professionella journalister – har spridit uppgifter om att vaccinet skulle vara farligare än själva sjukdomen" (Bojs, 2009, 6 november).

I takt med att allt fler insjuknade och diskussioner om vaccinationer tog fart visade skribenterna tydligare sina egna ståndpunkter.

Karin Bojs kritiserar kritikerna snarare än myndigheterna. I samma artikel i Dagens Nyheter skriver hon: "De senaste dagarna har många häcklat vaccinkaoset, det faktum att köer har uppstått här och där på vårdcentralerna. Som om det vore en lätt sak att från den ena dagen till den andra arrangera den största vaccinationskampanjen i Sveriges historia" (Bojs, 2009, 6 november).

Den mer kritiska inställningen till den medicinska expertisen som Inger Atterstam intar speglas från början i hennes rapportering i Svenska Dagbladet: "Nyheten tog fart i helgen och skräckrubrikerna spreds blixtnsnabbt över världen. I detta spel finns förlorare men också vinnare. Någon tjänar alltid på vår oro" (Atterstam, 2009, 30 april). I flera artiklar tar hon upp det som hon benämner som larmindustrin: "Dramat förstärks också av rapporteringen i sig: ju mer det skrivs om oron, desto starkare blir den, i en allt mer uppskruvad mediespiral" (Atterstam, 2009, 3 maj). Under rubriken: "Basfakta glöms bort i pandemilarmet" kritiserar skribenten också rapporteringen av svininfluensan i andra medier: "Medierna triggades igång med en flod av larmrapporter styrt också av den besvärliga sommartorkan när det "normala" nyhetsflödet börjar sina." (Atterstam, 2009, 21 juli).

Inger Atterstam kritiserar beslutet om massvaccination till skillnad från Karin Bojs. Atterstam granskar också turerna bakom beslutet. Under rubriken: "Experter samarbetar med industrin" beskriver hon det stora inflytande som generaldirektör Margret Chan på WHO har. I en intervju med en manlig talesperson som arbetar nära generaldirektören skriver hon: "Han betonar att WHO-chefen får råd från världens främsta hälsoexperter genom kommittén, men beslutet att deklarerera en pandemi helt och hållet är hennes eget." (Atterstam, 2009, 30 november). Skribenten skriver om sekretess bakom kommitténs arbete och ledamöters nära samarbete med läkemedelsindustrin (Atterstam, 2009, 30 november och 14 december). I en sammanfattning av året och under rubriken: "Är svininfluensan över?" skriver hon: "Det känns som om någon håller på att sätta en punkt" och samlar i punktform information från myndigheterna som ger lugnande besked (Atterstam, 2009, 24 december).

Karin Bojs beskriver i sin summering av året den genomförda svenska massvaccinationen: "Sannolikt har vi därmed räddat människoliv och skonat intensivvårdsavdelningarna från kaotiska toppar" (Bojs, 2009, 20 december.)

5:7 Neutral ton eller mustigt språk?

Martina Ghersetti talar i *Medierna och demokratin* om den dramaturgiska effekt som värdeladdade ord kan ha för en text (Nord & Strömbäck, 2012). Ett dramatiserande och sensationshöjande språk förknippas snarare med kvällspress än morgonpress vars språk traditionellt präglas av ett mer sakligt språkbruk.

Tidigare i uppsatsen förs resonemang om förpackning och innehåll samt saklighet och relevans. En annan aspekt är språkbruket.

Det som har förvånat mest under genomgången av texterna är skribenternas språk. Att de studerade skribenterna har stor frihet i sin framställning av texter har varit tydligt i den sista frågeställningen i frågeschemat. Genom att skriva ner utvalda ord och fraser från alla texterna framgick det i sammanställningen tydligt att skribenterna har stor frihet i språket. Särskilt tydligt blir det i studiet av texterna skrivna av Inger Atterstam som förfogar över ett mustigt språkbruk. "Skräck" är ett ord som i sammansättning med andra ord förekommer flera gånger i hennes texter; "skräckrubriker, skräckvision, skräckskildringar (Atterstam, 2009, 30 april, 21 juli och 21 oktober). När hon kritiserar de aktörer som hon säger tjänar på pandemihotet så beskriver hon dessa som den; "PR-drivna larmindustrin". Och hon talar om en "upptrissad mediespiral" (Atterstam, 2009, 31 maj).

Karin Bojs har ett något mer återhållsamt språkbruk men använder sig också av starka förstärkningsord så som "panik", "rejält oroliga", "skräckscenario" och "kaotiska toppar" (Bojs, 2009, 29 april, 27 augusti, 30 augusti och 20 december).

5:8 Uppsatsens frågor, svaren och slutsatsen

Studien har gjorts med avsikt att söka svar på de fem frågor som angavs i uppsatsens inledning under rubriken Syfte och frågor:

Frågorna:

1. På vilket sätt rapporterade reportrarna om svininfluensan och hur förhöll de sig till de journalistiska normerna och idealen?
2. Vilka källor förlitade sig reportrarna på och vilka källor fick komma till tals i texterna?
3. På vilket sätt skrev skribenterna om svininfluensan? Höll skribenterna en neutral ton i texterna eller var texterna åsiktsrelaterade?
4. Förändrades reportrarnas inställning till hotet om pandemin och inställningen till massvaccinering över tid och i så fall hur?
5. Hur förhöll journalisterna sig till sina källor, var de kritiskt granskande eller rapporterande?

Svar på forskningsfrågorna:

1. Medicinreportrarna höll sig till den journalistiska normen om en balanserad nyhetsförmedling genom att i sina texter försöka informera om svininfluensan och smittspridning utan att vara alarmerande. Det är dock tydligt att ju längre tiden gick och ju närmre smittan kom Sverige, desto tydligare tog skribenterna ställning.
2. Skribenterna stödde sig på den svenska och internationella medicinska expertis som har makten att ge råd till människor i frågor som rör smittspridning och vaccinering. Det är myndigheter som internationella som WHO, Världshälsoorganisationen, EU:s smittskyddsinstitut ECDC, och svenska så som Socialstyrelsen, Läkemiddelsverket, Svenska smittskyddsinstitutet.
3. Inger Atterstam lät källorna komma till tals genom direktcitat i högre utsträckning än vad Karin Bojs gjorde.
4. Det är tydligt att skribenternas texter var mer neutralt beskrivande och språket mer fritt från värdeord under första halvan av den period då svininfluensan spred sig i världen och i Sverige. Skribenterna manade till lugn och sans.
5. I takt med att smittan närmade sig Sverige och pandemin var ett faktum ökade antalet värdeord i skribenternas texter och skribenterna tog tydligare ställning för eller emot vaccinering. I fråga om det journalistiska idealet om kritisk granskning kan endast Inger Atterstam tillskrivas ett kritiskt förhållningssätt till de källor som använts.

5:9 Slutord

Uppsatsen är en granskning som utifrån teori och metod studerat hur medicinskribenterna på morgontidningar fungerar som kanaler för information, hur de processar och förmedlar budskap till sina läsare. Syftet är att utifrån teori visa hur specialreportrar, som medicinskribenter utgör, på de etablerade morgontidningarna blir ett allt viktigare led mellan läsare och experter i en tid då auktoriteter av olika slag faller en efter en.

I en tid i mänsklighetens historia då vår omvärld och samhället förändras i allt snabbare takt blir det allt svårare att sortera information och veta vem man ska lyssna till. "Hur man agerar i en risksituation är inte längre något som kan beslutas av experter", skriver Ulrich Beck i *World risk society* (Beck, 1999, sid 141).

Avsikten med uppsatsen var att undersöka hur journalisterna förhåll sig som nyhetsförmedlare, om de var neutrala eller uttryckte sina egna åsikter, i en situation som var att betrakta som en kris.

Slutsatsen är att nyhetsrapporteringen ändrades över tid, att den från början förhöll sig mer neutral men att den i och med att situationen förvärrades och blev allvarligare, gjorde skribenterna mer benägna att uttrycka sina åsikter och att använda värdeladdade ord som förstärkte dessa ståndpunkter.

De officiella nyhetskanalerna hade ett stort ansvar då den allmänna moralen åberopades bland allmänheten. På vissa arbetsplatser ansågs man vara osolidarisk om man inte

vaccinerade sig. Det sociala trycket som gjorde att så många valde att vaccinera sig underblåstes av medierna.

I fråga om reliabilitet måste påpekas att det inte finns grund för att säga att alla journalister är partiska i en krissituation eftersom studien begränsar sig till två journalisters texter.

I fråga om begreppsvaliditet visar avsnittet Uppsatsens frågor, svaren och slutsatsen att studien, genom den kvalitativa textanalysen som utförts, har kunnat ge svar på de forskningsfrågor som ställdes initialt i studien.

Det finns därför tillräckligt validitet i undersökningen för att säga att i fråga om svininfluensan och vaccinationen visade medicinskribenterna tydligt sina ståndpunkter.

Genom den kvalitativa textanalys, enligt ECA-metoden, har studien belyst hur texternas ton förändrades i takt med att hotet om smitta och pandemi blev en realitet i människors medvetande. Den speglar också journalisters svårighet att hålla sig opartiska till information som tillhandahålls av experter och myndigheter.

Studien visar också, i begränsad skala, hur de normativa journalistiska idealen om opartiskhet sätts på prov i en situation som är att betrakta som en kris.

6.0 Referenser

Altheide, DL. (1996). *Qualitative Media Analysis*, Thousands Oaks, California: Sage Publications.

Altheide, D. L. (2013). Media logic, social control, and fear. *Communication Theory*, 23(3), 223-238. doi:10.1111/comt.12017

Altheide, DL & Snow, RP. (1991). *Media Worlds in the postjournalism era*, New York: Aldine De Gruyter.

Andersson, U., Wiik, J., Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG), Samhällsvetenskapliga fakulteten, Faculty of Social Sciences, Department of Journalism, Media and Communication (JMG). Göteborgs universitet. (2013). JOURNALISM MEETS MANAGEMENT: Changing leadership in swedish news organizations. *Journalism Practice*, 7(6), 705.

Beck, U. (1999). *World risk society*, Cambridge: Polity press

Bjørkdahl, K. (2015). Metapanikk! - om svineinfluensautbruddets retoriske forviklinger. *Nytt Norsk Tidsskrift*, (2), 109-121.

Dagens Nyheter

<http://web.retriever-info.com.ezproxy.ub.gu.se/services/archive>

Delling, H. Strandberg, S. Johannisson, E. Von Hall, G. (2009, 28 april). Svininfluensan närmar sig Sverige. *Svenska Dagbladet*, sid S 06 Utl 4.

Europeiska kommissionen. (2013). *Standard Eurobarometer 80, Allmänna opinionen i europeiska unionen höst 2013*. Hämtad 2015-12-07 från

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb80/eb80_se_se_nat.pdf

Esaiasson, P. Gilljam, M. Oscarsson, H.& Wägnerud, L. (2012). *Metodpraktikan*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Fredriksson, M. & Pallas, J. (2013). *Med synlighet som ledstjärna, En analys av vilka principer som styr kommunikationsarbetet i nationella förvaltningsmyndigheter*. Division of Media and Communication Science Research Report: Uppsala universitet.

Ghersetti M. & Odén, T. (2010). *Pandemin som kom av sig, en rapport om svininfluensan i medier och opinion*, Göteborg: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet.

von Hall, G. och Mahdi, J. (2009, 30 april) (Rubrik saknas) *Svenska Dagbladet*, sid 9, sektion Världen.

Haverdahl, A-L.(2009, 26 augusti). Landstingen får en extra miljard, *Svenska Dagbladet*, sid 6, del 1.

Hernadi, A. och el Mahdi, J. (2009, 1 september). Man dog i svininfluensa, *Svenska Dagbladet*, sid 8, del 1.

Hvitfelt, H. (2003). *Nyheter vid kriser*. Stockholm: Krisberedskapsmyndigheten.

Jacobsson, D. (2010). Viruset och vaccinet: en undersökning av pressens rapportering kring vaccinationen i samband med svininfluensan 2009. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG).

Karlsson, M. (2012). The Online News Cycle and the Continuous Alteration of Crisis Frames: A Swedish case study on how the immediacy of online news affected the framing of the swine flu epidemic. *Journal of Organisational Transformation and Social Change*. 9(3), 247-259.

Kilhström, S. (2009, 26 april). Sverige har inga planer på att massvaccinera, *Dagens Nyheter*, sid 9, Världen.

Kihlström, S. (2009, 12 juni). Nya influensan har nått pandeminivå, *Dagens Nyheter*, sid 8, sektion Sverige.

Lowery, S. & DeFleur, M.L. (1995). *Milestones in Mass Communication and Research Media Effects*, New York: Longman Publishers.

Läkemedelsverket. (2013). *Registerstudie bekräftar ökad risk för narkolepsi efter vaccination med Pandemrix hos barn och ungdomar och visar även en riskökning hos unga vuxna*. Hämtad 2016-05-22, från <https://lakemedelsverket.se/Alla-nyheter/Nyheter-2013/Registerstudie-bekraftar-okad-risk-for-narkolepsi-efter-vaccination-med-Pandemrix-hos-barn-och-ungdomar-och-visar-aven-en-riskokning-hos-unga-vuxna/>

Nord, L. & Strömbäck, J. (2012). *Medierna och demokratin*. Lund: Studentlitteratur

Nygren, G. & Wadbring, I.(2013). *På väg mot medievärlden 2020, journalistik, teknik, marknad*. Lund: Studentlitteratur

SFS 1949:105. *Tryckfrihetsförordningen*. Stockholm: Sveriges riksdag. Hämtad 2016-05-22 från http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/tryckfrihetsforordning-1949105_sfs-1949-105

Sifo.(2016). *Förtroendebarmeter*. Hämtad 2016-05-22 från http://www.tns-sifo.se/media/591514/fo_rtroendebarmetern_2016.pdf

Strömbäck, J. (2003). *Medierna som fjärde statsmakt: en studie av innebörden av begreppet granskande journalistik*. Sundsvall: Demokratiinstitutet.

Sveriges television. (2009). *Dokument inifrån*. Hämtad 2016-05-22 från <http://www.svt.se/dokument-inifran/thomas-quick>

Sveriges television. (2016). *Uppdrag granskning*. Hämtad 2016-05-22 från <http://www.svt.se/ug/ug-referens/panamadokumenten>

Waldahl, R. (1999). *Mediepåverkan*. (2. utg.) Oslo: Ad Notam.

Wiik, J. (2014). *Towards the liberal model: The professional identity of Swedish journalists*. *Journalism Practice*, 8(5), 660-669. <http://dx.doi.org/10.1080/17512786.2014.883112>

6:1 Material

Atterstam, I. (2009, 28 april). Experter inte så säkra efter alla tidigare larm. *Svenska Dagbladet*, sid A 07.

Atterstam, I. (2009, 29 april). SvD:s medicinreporter Inger Atterstam, svarar på läsarnas frågor om svininfluensan. *Svenska Dagbladet*, sid A 06.

Atterstam, I. (2009, 30 april). "Någon tjänar alltid på vår oro". *Svenska Dagbladet*, sid A 06.

Atterstam, I. (2009, 3 maj). När medierna larmar och gör sig till. *Svenska Dagbladet*, sid A 08.

Atterstam, I. (2009, 5 maj). (Rubrik saknas). *Svenska Dagbladet*, sid A 12 NYH1.

Atterstam, I. (2009, 7 maj). Svininfluensan har nått Sverige. *Svenska Dagbladet*, sid A 12 NYH.

Atterstam, I. (2009, 9 maj). Snällt virus ett gissel för WHO. *Svenska Dagbladet*, sid A 16 NYH.

Atterstam, I. (2009, 10 maj). (Rubrik saknas). *Svenska Dagbladet*, sid A 14 NYH3.

Atterstam, I. (2009, 13 juni). (Rubrik saknas). *Svenska Dagbladet*, sid 12.

Atterstam, I. (2009, 21 juli). Basfakta glöms i pandemilarmet. *Svenska Dagbladet*, sid 7.

Atterstam, I. (2009, 22 juli). Vilken roll spelar läkemedelsföretagen? *Svenska Dagbladet*, sid 7, del 2.

Atterstam, I. (2009, 23 juli). (Rubrik saknas). *Svenska Dagbladet*, sid 12, del 1.

Atterstam, I. (2009, 26 augusti). Ingen vill ha upprörd rättvisdebatt. *Svenska Dagbladet*, sid 6, del 1.

Atterstam, I. (2009, 5 september). Vaccinbeslut på svag grund. *Svenska Dagbladet*, sid 8 del 1.

Atterstam, I. (2009, 18 september). Pandemitåget tuffar på. *Svenska Dagbladet*, sid 10, del 1.

Atterstam, I. (2009, 23 september). Barn i kläm i massvaccinering, *Svenska Dagbladet*, sid 6, del 1.

Atterstam, I. (2009, 25 september). Influensan minskar. *Svenska Dagbladet*, sid 15, del 1.

Atterstam, I. (2009, 30 september). Vaccineringen hotas av strid. *Svenska Dagbladet*, sid 6, del 1.

Atterstam, I. (2009, 24 oktober). Biverkning ger vaccin dåligt rykte. *Svenska Dagbladet*, sid 8, del 1.

Atterstam, I. (2009, 30 oktober). Biverkningar ökar och fler får influensan. *Svenska Dagbladet*, sid 14, del 1.

Atterstam, I. (2009, 30 november). Experter samarbetar med industrin. *Svenska Dagbladet*, sid 6, del 1.

Atterstam, I. (2009, 30 november). En beslutar om massvaccinering. *Svenska Dagbladet*, sid sid 7, del 1.

Atterstam, I. (2009, 14 december). Influentaexpert i vaccinallians. *Svenska Dagbladet*, sid 12, del 1.

Atterstam, I. (2009, 24 december). Är svininfluensan över? *Svenska Dagbladet*, sid 10, del 1.

Bojs, K. (2009, 26 april). Panik är ett större hot än själva influensan. *Dagens Nyheter*, sid 9, Sektion Världen.

Bojs, K. (2009, 28 april). Tacka fågelinfluensan för att vi är rustade. *Dagens Nyheter*, sid 9, sektion Världen.

Bojs, K. (2009, 29 april). Det är rena resesoppan. *Dagens Nyheter*, sid 10, sektion Världen.

Bojs, K. (2009, 29 april). DN:S Karin Bojs svarar på frågor om svininfluensan, *Dagens Nyheter*, sid 10, sektion Världen.

Bojs, K. (2009, 10 maj). Svininfluensan blir lite klarare. *Dagens Nyheter*, sid 23, sektion Vetenskap.

Bojs, K. (2009, 13 maj). Svininfluensan i samma klass som pandemin 1957. *Dagens Nyheter*, sid 10, sektion Sverige.

Bojs, K. (2009, 27 maj). WHO kan ändra skala för farliga smittor. *Dagens Nyheter*, sid 23, sektion Världen.

Bojs, K. (2009, 3 juni). Svininfluensan närmar sig full epidemi. *Dagens Nyheter*, sid 12, sektion Sverige.

Bojs, K. (2009, 27 augusti). Detta är en måttlig pandemi. *Dagens Nyheter*, sid 8, sektion Sverige.

Bojs, K. (2009, 30 augusti). Influensa kommer från fåglarna. *Dagens Nyheter*, sid 17, sektion Vetenskap.

Bojs, K. (2009, 4 september). Panik är dåligt, beredskap bra. *Dagens Nyheter*, sid 11, sektion Sverige.

Bojs, K. (2009, 10 oktober). Vaccinera sig är att visa andra hänsyn. *Dagens Nyheter*, sid 13, sektion Sverige.

Bojs, K. (2009, 4 november). Smittan hotar säkerheten i Ukraina. *Dagens Nyheter*, sid 11, sektion Sverige.

Bojs, K. (2009, 6 november). Experter har varnat för det här. *Dagens Nyheter*, sid 10, sektion Sverige.

Bojs, K. (2009, 10 november). Vaccination mot flera influensor ger bra skydd. *Dagens Nyheter*, sid 11, sektion Sverige.

Bojs, K. (2009, 20 december). (Rubrik saknas). *Dagens Nyheter*, sid 37, sektion Vetenskap.